

Rybár, Olivér¹

„Úgy nézek ki, mint Bernard Shaw?” Egy geográfus és a Nobel-díj – Cholnoky Jenő 1933. évi svédországi és norvégiai útja

“Do I look like Bernard Shaw?” A geographer and the Nobel Prize –
Jenő Cholnoky’s travel to Sweden and Norway in 1933

ABSZTRAKT

Cholnoky Jenő (1870–1950) geográfus élete során három alkalommal járt skandináv országokban. Első útja során 1901. július 7–26. között eljutott Finnországba, majd 1910-ben a Skandináv-félszigeten tett utazást. Ekkor előadást nem tartott. Az 1910-es évi utazás kiemelkedő eredménye a Spitzbergákon (norvégul Svalbard) eltöltött egy hetes terepi kutatómunkája volt, ahol a konferencia mintegy 70 fős közönségével helyi szakmai vezetéssel együtt járta be a szigetet. 1933. év elején ismét eljutott Svédországba és Norvégiába. Stockholmban, Göteborgban és Osloban összesen négy előadást tartott. Két alkalommal a magyar nemzet fejlődéséről és kétszer az emberi kultúrák kialakulásáról beszélt a résztvevőknek. Vetített képes felolvasásai nagy érdeklődés és sajtóvisszhang mellett zajlottak. Svédországi utazása és önéletrajzi visszaemlékezése után kelt szárnyra a legenda a tudós állítólagos Nobel-díjra való felterjesztéséről. Ezen történetek valóságosága ma már cáfolható. Az 1933. évi utazásának részletes ismertetése eddig nem történt meg, az út rekonstrukálásában a tudós hagyatékának eddig ismeretlen anyagai nyújtottak segítséget.

Kulcsszavak: Cholnoky Jenő, Norvégia, Svédország, tudománytörténet, utazás

ABSTRACT

Geographer, Jenő Cholnoky (1870–1950) visited Scandinavian countries three times during his life. During his first trip, between July 7–26, 1901. reached Finland, then in 1910 he travelled on the Scandinavian peninsula. He did not give a lecture at that time. The outstanding result of the year 1910 trip was a week of field research work spent on Spitsbergen (now Svalbard), where the conference audience of around 70 people toured the island together with local professional management. At the beginning of 1933, he reached Sweden and Norway again. He gave a total of four lectures in Stockholm, Gothenburg and Oslo. He spoke to the participants twice about the development of the Hungarian nation, and twice about the development of human cultures. His projected readings took place with great interest and press coverage. After his travel to Sweden and his autobiographical memoir, the legend about the scientist’s alleged nomination for the Nobel Prize took off. The veracity of these stories can now be refuted. The detailed description of his 1933 trip has not been presented before, the reconstruction of the trip was aided by previously unknown materials from the scientist’s legacy.

Keywords: Jenő Cholnoky, Norway, Sweden, history of science, travel

¹ Teacher, geographer, István Báthory Sportschool Primary School of Veszprém, 10 Halle str. H-8200 Veszprém. rybar.oliver@gmail.com

BEVEZETÉS

Cholnoky Jenő (1870–1950) a hazai geográfia egyik lesokoldalúbb tudósa volt, aki a természetföldrajz különböző részein át a társadalomföldrajzig szinte a tudomány összes ágát művelte. Sokat foglalkozott Ázsiával (Baldavári, 2022), a nagy felfedezők életével (Kubassek, 2022) és természetesen az oktatással is (Bugya & Ritz, 2007). Élete során számos utazást tett. Közülük is kiemelkedik a 19. sz. végén tett kelet-ázsiai (Groos & Miklós, 2009), illetve későbbi észak-amerikai körútja (Dudda, 2014; Miklós, 2010). Ezenkívül több, rövidebb utazáson vett részt Európa-szerte. Ilyen volt az 1933 januárjában tett svédországi és norvégiai látogatása is. A skandináv országokban töltött bő egyhetes (jan. 18–26.) utazásról eddig részletes ismertetés nem született. A „*Földrajzi Közlemények*” 1933. évi lapszámában és az utazás után, az „*Új Idők*” c. folyóiratban csupán egy-egy rövid, másfél oldalas beszámolót olvashattunk. Ezenkívül a Magyar Távirati Iroda adott hírt két alkalommal Cholnoky északi útjáról. A hazai lapok közül csak a „*Nemzeti Újság*” és a „*Magyarság*” számolt be január 25-én a tudós külföldi előadásainak sikeréről.

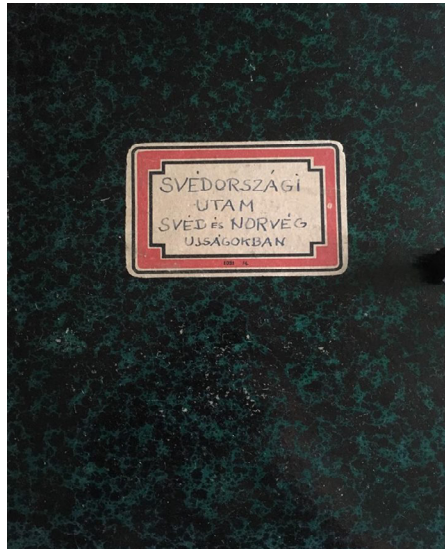
MÓDSZEREK

Az utazás részletes rekonstruálásához a legnagyobb segítséget a tudós hagyatékban fennmaradt iratai jelentették. A Cholnoky család egyik leszármazottjától – Jávor Pétertől, a tudós dédunokájától – a szerzőhöz került a tudós hagyatékának egy része, köztük ezen utazás dokumentációja, mely alapján lehetséges volt Cholnoky útjának bemutatása. Ez egy, a tudós által feliratozott „*Svédországi utam Svéd és Norvég újságokban*” feliratú zöld, márványmintás szalagos irományfedéllel ellátott iratanyag volt (1. ábra).

Az iratgyűjtőből külön papírba csomagolva, „*Svéd és Norvég újságok 1933. évi utamról.*” feliratú iratköteg került elő. Ebben 11 svéd és 14 norvég újságcikk-kivágás volt, utóbbiak a norvégiai magyar főkonzulátus fejléces papírára ragasztva. Az iratanyag részét képezte még két teljes svéd újság („*Svenska Dagbladet*” – jan. 21, „*Göteborg Morgonpost*” – jan. 24) lapszáma is. Ezenkívül 4 német nyelvű levél P. M. Rówde a Magyar Királyság norvégiai főkonzuljától, 2 levél és 2 távirat Leffler Béla svédországi magyar követségi munkatárától és 2 levél, illetve egy levelezőlap Hans Ahlmann svéd geográfustól. A mappában volt Cholnoky egy német nyelvű, a civilizációkról szóló előadástervezte is. Továbbá 3 előadásának meghívója (2 stockholmi, 1 oslói), egy norvégiai magyar író levele és Cholnoky skandináv útjának gépelt, részletes programterve. A mappába került két gépelt beszámoló is az MTI számára. Emellett a precíz Cholnoky számos dokumentumot tett el, melyeket az utazás előtt és közben gyűjtött be (vonatjegy, alvókocsi füzet, vízumdíj bizonylat, IBUSZ árajánlatok, dán kompjegy, norvég hotelszámla és szobakártya, pénzváltási bizonylatok, névjegykártyák). A dokumentumok közt fennmaradt veje, Takács László levele és kérdéseinek jegyzete is. A mappába két fotó is került: az egyik a január 19-i, stockholmi előadásán készült fotó (Leffler ajándéka), a másik pedig egy korabeli

portréja, mely a norvég lapokban is megjelent (2. ábra.) A tudós személyes anyagából előkerült iratok és relikviák, valamint az írott források alapján kíséreltem meg az utazás bemutatását.

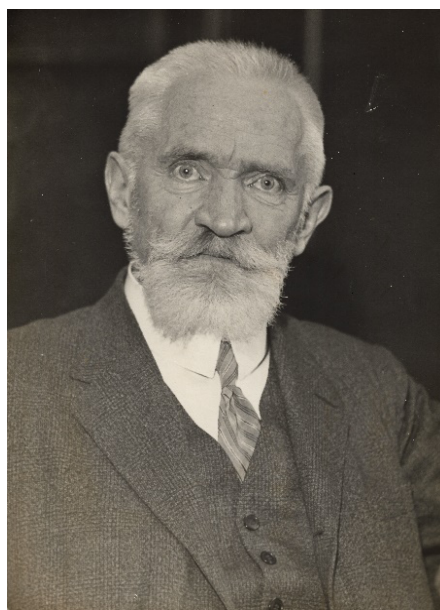
1. ábra: Cholnoky Jenő utazásának anyagait tartalmazó iratgyűjtemény fedele, a tudós kézírásos feliratával.
Figure 1. Cover of the folder containing the documents of Jenő Cholnoky's travel, with the scientist's handwritten inscription.

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

2. ábra: Cholnoky Jenő – a norvég lapokban is megjelent – korabeli portréja. Czvek Gyula 1925-ben készült fotójának nagyított másolata, a tudós svédországi útjának hagyatékából.

Figure 2. Contemporary portrait of Jenő Cholnoky - also published in Norwegian newspapers. Enlarged copy of Gyula Czvek's photo taken in 1925, from the legacy of the scientist's travel to Sweden.

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

EREDMÉNYEK

Skandináviai előzmények

Cholnoky Jenő élete során három alkalommal járt skandináv országokban. Érdeklődése az északi országok és a sarkvidék iránt korán megmutatkozott, már tanársegéd korában darabot írt a pólus felfedezésével kapcsolatban. 1899-ben az Uránia színház számára előadást állított össze Payer és Nansen után „*Küzdelem az északi pólusért*” címmel („Az Urania”, 1899). Ez volt az Uránia Magyar Tudományos Egyesület által szervezett Uránia Tudományos Színház (Rákóczi út 21. sz. Rimanóczy-palota) első előadása, melyet három felvonásban három különböző északi-sarki expedíció viszontagságairól mutatott be Cholnoky. A tizenöt színes dekorációval illusztrált előadásra 1899. november 4-én került sor (Kozák, 2019).

Első útja során 1901. július 7–26. között Oroszországon keresztül eljutott Finnországba. Az évtized végén, 1910-ben pedig a Skandináv-félszigeten tett utazást (Kubassek, 2009). Ugyanis abban az évben rendezték meg Stockholmban azt a geológiai kongresszust, melyre meghívást kapott a kolozsvári egyetem professzora, Cholnoky Jenő is. Részvételét – tekintettel a nemzetközi szereplés adta lehetőségre – a Vallás és Közoktatási Minisztérium anyagilag támogatta. A XI. Nemzetközi Geológiai Kongresszuson harminckét ország közel nyolcszáz tudósa vett részt. Cholnoky Jenő nem egyedüli magyarként, hanem 11 hazai tudóstársával utazott Svédországba. A magyar küldöttség tagja volt: id. Lóczy Lajos a m. kir. földtani intézet igazgatója, Treitz Péter főgeológus, László Gábor és Maros Imre geológusok, Krenner József, Szádeczky Gyula (Kolozsvár) egyetemi tanárok, Sigmond Emil műszaki egyetemi tanár, Déchy Mór, Inkey Béla, Pinkert Ede, Sándor Ferenc és Gorjanovic-Kramberger Károly zágrábi igazgató is („A nemzetközi”, 1910). Fontos megjegyezni, hogy Cholnoky az 1910-es útja során előadást nem tartott (Cholnoky, 1945). A konferenciát követően egy körutazáson vett részt. A Spitzbergákra (Svalbard) való eljutása külön szervezést és tekintélyes pénzeszközöket igényelt, melyeket a földtudományok önzetlen mecénása, Semsey Andor biztosított. Semsey 1000 koronával járult hozzá Cholnoky útjához (Ilosvay, 1925). Az 1910. július 22. és szeptember 9. között lebonyolított utazás legértékesebb terepi programjai és eredményei a már említett Spitzbergákhoz kötődtek. A professzor Budapest, Berlin, Trelleborg, Malmö, Stockholm, Gallivare, Kiruna, Tornetrask-tó, Narvik útvonalon jutott el a Spitzbergákra vezető hajóút kiindulópontjára, Tromsöbe. Cholnoky Jenő svéd kollegája, Gerard De Geer (1858–1943) professzor szervezésében, Tromsöből kiindulva a 850 tonnás, 1890-ben épített Aeolus hajó fedélzetén 1910. július 30-án indult el a Spitzbergákra. Itt közel egy hetet (aug. 2. – aug. 9.) töltött el. Két kiváló svéd szakember, Gerard De Geer és Otto Nordenskjöld (1869–1928) vezették a kongresszusi résztvevők egy csoportját, és a terepi helyszíni magyarázatok során igen sokrétű információkat adtak a bejárt területekről. Több alkalommal szakmai viták is segítettek a jelenségek értelmezését. Hazatérése után Cholnoky az 1910-es utazásáról nagy sikerrel számolt be, például a Magyar Földrajzi Társaság felolvasóülésén is. A Sándorutcai régi képviselőház üléstermében teltház előtt tartott saját maga által színezett vetítettképes előadást Svédországról

(„Földrajzi Társaság”, 1910). A következő év februárjában szintén Svédországról tartott előadást a Magyar Turista Egyesület szervezésében (Déry, 1929).

Később a Norvégiához tartozó Spitzbergákon Cholnokyról nevezték el a Fossilfjellet-hegység (Nordenskiöld Land félsziget) kb. 3 km hosszú északkeleti vonulatát (Klein, 2017), melynek neve: Cholnokysla (Norsk Polarinstitut).²

Az 1910-es utazást követően több alkalommal is foglalkozott Skandináviával Cholnoky (1. melléklet). Az Urániában 1921-ben például „*Szabad Finnországról*” címmel teltházas felolvasóestet tartott (Kiss, 2020). Az évtized végén 1928-ban rendezték meg hazánkban a finnugor kongresszust, melynek társrendezvényeként finn és észt érdeklődőket egy turistakirándulás keretében vezetett Cholnoky (I. G., 1928). 1930 áprilisában öt hazai tudós br. Fejérváry Géza, Böckh Hugó, Biró Lajos, Baktay Ervin és Cholnoky Jenő nyilatkozott a Pesti Naplónak. Az öt „világot járt magyar utazó” arról beszélt, mit kellene megvalósítani Magyarországon a külföldi szokásokból. Cholnoky Jenő szerint: „*Csak Svédországtól tanulhatunk! Kedélyes, művelt, becsületes ország, az egyetlen, ahonnan tanulni lehet. Tanulni és utánacsinálni a felfokozott népművelés ötleteit és rendszereit: népkönyvtárak fölállítását, előadásokat, kiállításokat.*” (B. L., 1930). Ebben az évben „*A sarkvidékekről*” címmel a Magyar Turista Egyesület szervezésében előadást is tartott. Az 1931–1932 közötti időszakban Ivar Högbom (1892–1962) egyetemi magántanár hazánkban tartózkodott, a több hónapos tanulmányúton gr. Teleki Pál és Cholnoky Jenő vezetésével földrajzi tanulmányokat is folytatott. Hazatérése után a tudós a stockholmi kereskedelmi főiskolán előadást tartott Trianon földrajzi és gazdasági következményeiről („*Előadás Trianonról*”, 1932). 1932 májusában Cholnoky nyilatkozott a modern sarkkutató jelentőségéről is. A tudós szöveg a következő évben megrendezésre kerülő – Weyprecht professzor indítványára létrehozott – „*sarki esztendőről*”. Negyven ország legkiválóbb tengerészmeteorológusai és sarkkutató földrajztudósai álltak a nagy ügy szolgálatába („*Egész esztendőre*”, 1932). Ez év nyarán (Bendefy) Benda László „*Andrée, Frankel, Strindberg – Az első léghajós sarki expedíció története*” címmel cikksorozatot közölt a Délmagyarország hasábjain, ahol rendszeresen említette Cholnoky skandináviai megfigyeléseit és felfedezéseinek fontosságát (Benda, 1932).

Az utazás előzményei

1932. dec. 9-én kapta meg Cholnoky, Hans Wilhelmsson Ahlmann (1889–1974) svéd geográfus professzor levelét. Ahlmann meghívta Cholnokyt a Svéd Földrajzi Társaság – a következő év elején – január 20-án tartandó éves közgyűlésére, ahol előadás megtartására is kérte a tudóst. A köztük folyó levelezés és a későbbi előadások nyelve is német volt. Ahlmann svéd geográfus és glaciológus volt, aki de Geer bárónál tanult a Stockholmi Egyetemen, a Spitzbergákon és Grönlandon gleccserek tanulmányozásával foglalkozott. Később nagykövet volt Osloban, majd a Nemzetközi Földrajzi Unió elnöke lett. Válaszában Cholnoky elküldte előadásának német nyelvű vázlatát. Előadásvázlatának „*Az emberi kultúra és civilizációk kialakulásának és terjedésének földrajzi feltételei*” címet adta.

² koordinátái: [14.748868, 78.039085,0]

1932. december 15-én dr. Leffler Béla (1887–1936) írt levelet Cholnokynak. Leffler, aki író és magyar-német szakos tanár volt 1919-ben költözött Svédországba, ahol követségi sajtóelőadóként dolgozott. Komoly szolgálatokat tett a hazának azzal, hogy 1920-ban megalapította a stockholmi Svéd–Magyar Társaságot. Levelében Cholnok nyíregyházi előadásainak emlékét idézte fel, melyeket annak idején feleségével hallgattak nagy érdeklődéssel. Leffler megemlítette, hogy a hivatalos felkérés Ahlmann professzortól fog érkezni a tudós számára (amit ekkora már Cholnok megkapott). Cholnok volt az első külföldi tudós, aki a három társaság (földrajzi, antropológiai, kartográfiai és geofizikai) egyesülése után előadhatott Stockholmban. Karácsonykor Ahlmann, Bergenből küldött levelezőlapot, melyben ünnepi jókívánságait fejezte ki Cholnokynak. Néhány nappal később pedig Leffler táviratban pontosította előadásainak dátumát (3. ábra).

3. ábra: Dr. Leffler Béla 1932. 12. 28-i távirata Cholnok Jenő részére.
 Figure 3. Dr. Béla Leffler's telegram of 12/28/1932 to Jenő Cholnok.

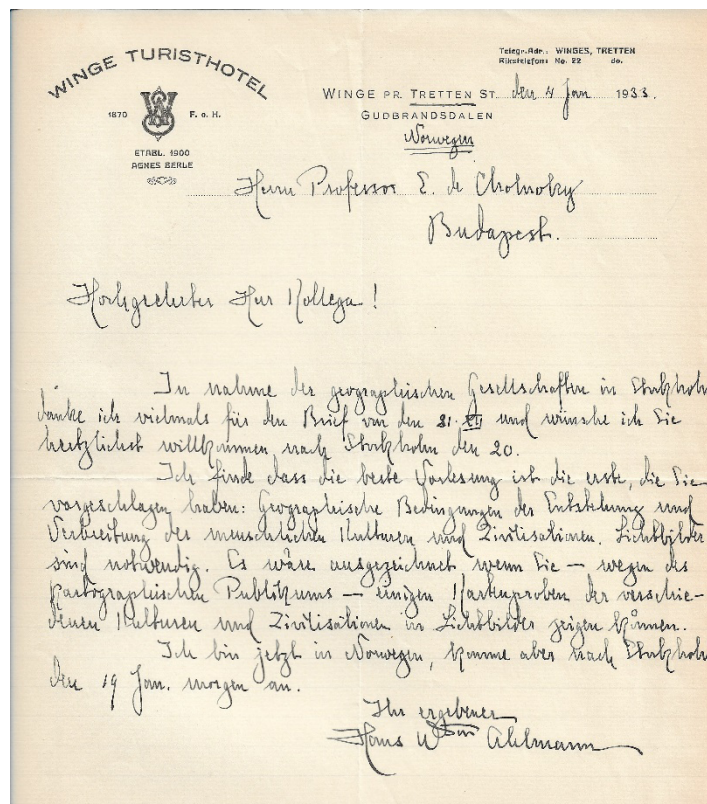
M. KIR. KÖZP. TÁVIRÓHIVATAL BUDAPEST		1932. 12. 28. - 21. 12.	
Lapszám: 913		22. 12. 1932. 12. 28.	
Feladó: <i>Leffler Béla</i>	Állomány osztálya	Feladó hivatal	A távirat száma
		stockholm	120 18 28 1950 -
Hó és nap	Óra, perc	Hivatalos megjegyzések	
Cím:	rp 3,30 - professor	Irányítás:	
	cholnoky muzeumkoerut		
	bpest		
Díjazás:	6/8		
	Bevezető 37		
	filler		
Felvette: Lévai Géza		Továbbította:	
mulatkozo, hivatalos, 15 és nap, ára, perc		szállás, áhvatások, 10 és nap, ára, perc	
ber 12/28 21/20			
suergoenyvalaszt keruenk januar 19 terminus megfele foeldrajzi tarsasag 20 boldog ujevet = leffler +			

Forrás: a szerző gyűjteményéből
 Source: from the author's collection

Az 1933-as év elején (jan. 4). Norvégiából írt neki Ahlmann, aki pontosította a január 20-i előadását, és megjegyezte, hogy szeretettel várja a tudóst Stockholmban (4. ábra). 1933. január 6-én ismét levelet kapott Cholnoky, melyben Leffler egy módosított programot közölt. Eszerint január 19-én a Svéd – Magyar Társaság szervezésében tartaná az első előadását a Carlton Hotelban a magyar nemzet kialakulásáról. Másnap beszélne a földrajzi társaság összejövetelén, majd 23-án Göteborgban és 25-én Malmöben, ahol a báró Beck-Friis család vendége lenne. Leffler felvetette, hogy esetleg Koppenhágában vagy Osloban is tartson előadást Cholnoky. Mint később láthatjuk a tervezett előadásoknak csak egy része valósult meg. Leffler Béla intézte Cholnoky svédországi elszállásolásának és utazásának ügyeit

is. Néhány nappal később (11-én), Leffler az utazást megelőző sajtóhírek elkészítéséhez táviratban fotót és életrajzot kért.

4. ábra: Hans Ahlmann, Cholnoky Jenő részére küldött 1933. 01. 04-i levele.
Figure 4. Hans Ahlmann's letter of 01/04/1933 sent to Jenő Cholnoky.

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

Az utazás előtt Cholnoky az IBUSZ Rt.-től kért árajánlatot. A társaság előzetesen egy tervezetet is küldött a vasúti menetrend alapján (Budapest Keleti pu. – Prága – Stettin (Szczecin) – Trelleborg – Stockholm – Göteborg – Malmö – Koppenhága – Warnemünde – Berlin – Breslau (Wrocław) – Oderberg (Bohumín) – Bp. Nyugati pu.).

Még utazása előtt, január 9-én Cholnoky veje, Takács László mérnök – aki 1928 nyarán vette feleségül a tudós lányát, Cholnoky Ilonát – egy stockholmi épületekről szóló 12 kérdésből álló kérdőívet is átadott a geográfusnak az utazásához. Feltehetően Takács egy, a svéd fővárosban tervezett beruházáshoz kért információkat Cholnokytól. Levele végén még légifotók beszerzését is kérte a tudóstól (Cholnoky később a kérdéseket megválaszolta, a fotókról nincs tudomásunk).

Cholnoky Jenő, Szily Kálmán (1875–1958), a vallás-, és közoktatásügyi minisztérium államtitkárának jóváhagyásával és anyagi támogatásával tette meg skandináv körutazását. Az utazás előtt, január 14-én Cholnoky 242 pengőt váltott be (≈390 ezer mai forintnak megfelelő összeget).

Az 1933. évi utazás

„Mintegy húsz évvel ezelőtt jártam utoljára Svédországban. Akkor a Spitzbergákon voltam először egy hónapig s onnan jöttem vissza Stockholmba.” (Cholnoky, 1933) – emlékezett vissza Cholnoky Jenő. 1933. január 16-án Stockholmba utazott a Svéd Királyi Földrajzi Társaság meghívására. Este 9 óra előtt indult a Keleti pályaudvarról vonattal. A Budapest–Prága vonalon hálókocsiban utazott (5. ábra). A hálókocsikat a Cook’s Wagons-Lits társaság üzemeltette, akik a híres Orient Express működtetői is voltak. A vonatutat II. osztályú kocsikban tette meg (költsége ≈16 ezer forintnak felel meg mai árfolyamon). Utazásának költségeit részben a Kultuszminisztérium fedezte, ottani tartózkodásának költségeiről pedig a Stockholmi Svéd–Magyar Egyesület gondoskodott.

5. ábra: Cholnokynak, a Budapest – Prága útvonalra szóló hálókocsi jegye.
Figure 5. Sleeping car ticket for Cholnoky, on the route Budapest - Prague.

SOCIÉTÉ ANONYME DE TOURISME DE VOYAGE DE TRANSPORT					
Minden ágyhoz egy vasúti jegy szükséges, kivéve a W. L. Társ. menetrendjében feltüntetett kivételeket					
NEMZETKÖZI VASÚTI HÁLÓKOSI			H N° 6657 (utas-szétvénye)		
ÉS AZ EURÓPAI NAGY EXPRESSVONAT TÁRSASÁG R. G. Seine 106,250			Kiadóhely BUDAPEST		
Indulás Depart par la Gare de ... le ... 1932 ... en ... 1932 ... (Nuit du ... au ... re) ... órákor ... h					
Hálókocsi hely NOMBRE DE PLACES	Osztály CLASSE	ÚTIRÁNY PARCOURS	Ágyszám NUMEROS DES PLACES	Kocsiszám VOITURE N°	Á R A PRIX
1/II	de ...	Prague	5	Prague	P. / Összesen TOTAL / Pengő
Vonatszám Train No			Kelt-bélyegző		
Az utas felszáll Vasúti-jegy száma			Fontos figyelmeztetés a túlórdalon.		
Név			Eladó neve		
Cím					

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

Németországon keresztül Stettin (Szczecin) felé haladt. Dániában a Masnedø–Orehoved kompvonalon keresztül utazott, amely Masnedø és Falster között szállította a vonatokat, innen egy helyi menetrendet is eltette a tudós. A menetrend hátoldalára ceruzával feljegyezte: „230 svéd korona, 70 német márka, 30 magyar pengő”. Feltehetően a nála lévő valutára utalhatott (≈350 ezer forint mai árfolyamon). A tudósnak az utazás során vízumdíjakat is kellett fizetnie (Csehországba 3, Dániában 10, Norvégiában 13, Svédországban 14 pengő beutazási összeget). Svédországban szép és rendezett vasúti kocsiban folytatta útját. Malmöben átszállt egy II. osztályú kocsira. „A kocsi közepén terem van, karosszékekkel, asztalkákkal. Az utasok télikabátjukat a folyosóra akasztják. Nem félnek, hogy valaki elviszi. Emiatt a fülkékben sokkal kényelmesebb a hely. A nagyobb koffereket sem viszik be a fülkébe, hanem a kocsi előterében levő, kényelmes stélzsikra helyezik és nem félnek, hogy valaki, közbeeső állomáson, „tévedésből” másét emelt le. A teremben foglaltam helyet. Rendkívül tiszta

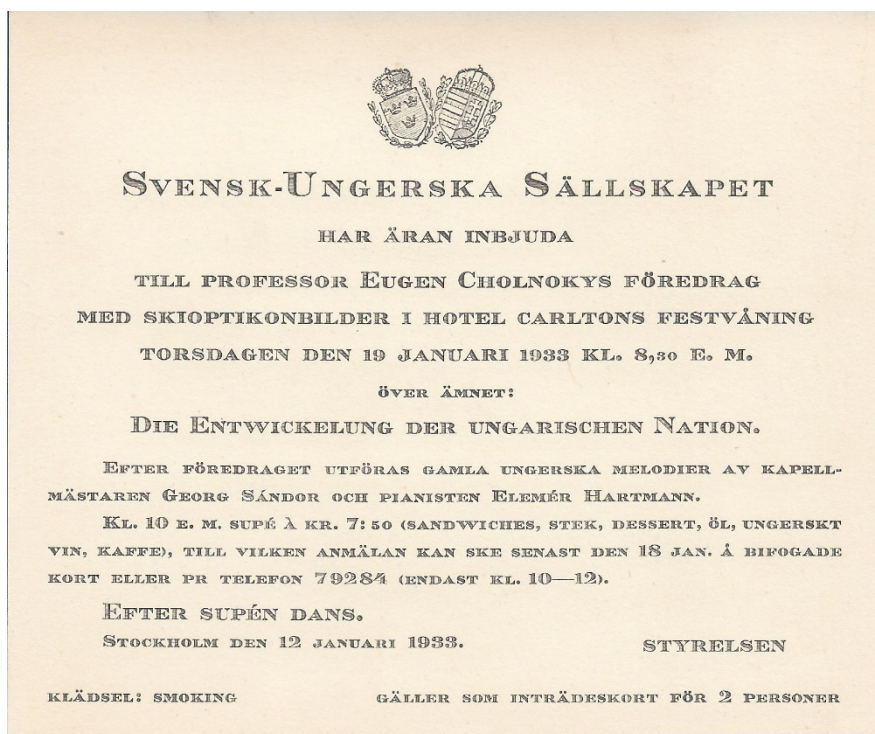
minden, mert a svéd vasutak legnagyobb része a „fehér szénnel” dolgozik, a vízesések erejét használják föl elektromos áram termelésére s minden svéd vasút elektromos.” (Cholnoky, 1933). A malmői állomáson egy újságíró hölgy várta, aki felszállt hozzá a szerelvényre és interjút készített a tudóssal. Malmöből Stockholm felé indult tovább a vonat. Cholnoky szerint nagyon hosszú volt az út, reggel 8-tól este 8-ig utaztak, amit nehezített a korai sötétedés is (Cholnoky, 1933). A vonaton olvasgatott, majd átment a szalonba, ahol pasziánszozott. A szalonban egy svéd úr furcsán méregette a tudóst, mire kiderült, hogy a vonaton árult „Svenska Dagbladet” újságban látta korábban Cholnoky arcképét.

A hivatalos programok szervezését szintén Leffler Béla, a stockholmi főiskolai magyar intézet igazgatója látta el. A Stockholmi Magyar Intézetet 1929 őszén Leffler Béla kezdeményezésére a Svéd–Magyar Társaság hozta létre, hogy a Svédországban a magyar művészetet és irodalmat, a tudományos élet eredményeit, a magyar kultúrártékeket megismertesse. Több népművészeti kiállítást rendeztek, irodalmi és zeneestélyt tartottak és kiadtak egy svéd nyelvű antológiát a magyar költők munkáiból, Kisfaludy Károlytól Ady Endréig. Továbbá egy másik svéd nyelvű kötetet is megjelentettek Magyarország földrajzi, etnográfiai, gazdasági és kulturális viszonyairól. Az Intézet könyvtára gyűjtötte a magyar vonatkozású svéd könyveket, cikkeket, valamint a Svédországot érintő magyar kiadványokat, de a könyvtár része volt a stockholmi Nobel-könyvtár igen tekintélyes magyar szépirodalmi gyűjteménye is. Ingyenes magyar nyelvtanfolyamokat szerveztek. Az Intézet magyar tudósokat és kutatókat is meghívott Svédországba, melyre külön pénzüsszeget különítettek el. Az intézet vezetőjének mindig magyar állampolgárnak kellett lennie. Az ügyeket egy elnöki tanács intézte, amelynek tagja volt a magyar és a svéd közoktatásügyi miniszter, a stockholmi magyar követ, az ottani kereskedelmi főiskola rektora, a Svéd-Magyar Társaság kiküldöttje, a Magyar Tudományos Akadémia megbízottja és a stockholmi Magyar Intézet vezetője (Fináczy et. al, 1936).

Svédországban

Cholnoky Jenő 1933. január 18-án, szerdán, este 6 óra előtt néhány perccel érkezett meg Stockholmba. A fővárosba érkezése után – melyet szép és tiszta településnek írt le – nagy hóvihar támadt. Az állomásról közvetlenül szálláshelyére a Carlton Hotelbe ment, ahol elfogyasztotta vacsoráját. A Hotelban egy lakosztály várta, melyben külön fogadószalon és háló is volt saját fürdőszobával. „A stockholmi Carlton Hotel olyanféle, mint nálunk a Pannónia. A jó középosztály, a vidéki dzsentrí szállodája. Egész lakosztályt bocsátottak rendelkezésemre s gyönyörködtem abban a racionális kényelemben, amivel a szobák be vannak rendezve. Mindenütt van telefon (...).” (Cholnoky, 1933). Este fél 8-kor fogadta a helyi sajtó képviselőit, akik rövid interjút is készíthettek a tudóssal. A „Svenska Dagbladet” újság már ezen a napon hírt adott róla, hogy egy magyar geográfus érkezik az országba („Ungersk geograf på”, 1933). Másnap dr. Leffler Béla családjánál ebédelt Alstenben, a követségi alkalmazott még autót is küldött Cholnokyért a szállóhoz. Egy rövid délutáni pihenő után este fél 9-kor a Carlton Hotel báltermében a Svéd–Magyar Társaság felkérésre tartotta első előadását „Die Entwicklung der Ungarischen Nation” (A magyar nemzet fejlődése) címmel (6. ábra).

6. ábra: A Svéd – Magyar Társaság meghívója Cholnoky Jenő előadására.
Figure 6. Invitation of the Swedish – Hungarian Society to Jenő Cholnoky's lecture.

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

A vetítettképes előadás előtt John Almkvist (1875–1946) közoktatási miniszter köszöntötte a tudóst. Előadásában kiemelte a magyarok tudományos felfedezések, irodalom és művészet terén elért sikereit. Beszélt a Turáni-alföldről, bemutatta a magyar nép vándorlásának és államalkotásának történetet, valamint évezredes küzdelmét a földrajzilag ideálisan határolt Nagymagyarországon (M.T.I., 1933a). Az előadást követően Sándor György karmester és Hartmann Elemér zongoraművész régi magyar dallamokkal szórakoztatta a jelenlévőket. Ezután a dresszkód szerint szmokingot viselő díszes társaság elfogyasztotta vacsoráját. A menü szendvicsekből és steakból állt, mely után desszertet is fogyasztottak, italként kávé, sört és magyar borokat szolgáltak fel. Köszöntőjében Cholnoky a gyönyörű svéd nőkre emelte poharát. Az estét zenés táncmulatság zárta (7. ábra).

Még ezen a napon kapta kézhez Hans Altiort svéd diák levelét, aki mint autogramgyűjtő a tudóstól kért egy dátumozott dedikációt. A „Stockholms Tidningen” napilap aznapi írásában bemutatta a tudóst, akit egy krétafehér-szakállú, ámde fiatalos, élénk, vidám embernek festette le, akiből az öregség minden jele – ősz szakállán kívül – hiányzott („Skjortan kom”, 1933). A „Dagens Nyheter” pedig egy rövid interjút közölt, melyben Cholnoky az ősmagyarok találmányait és kultúráját ismertette meg az olvasókkal („Päven fann”, 1933).

7. ábra: A Svéd – Magyar Társaság estélye a stockholmi Carlton Hotel báltermében, elől középen Cholnoky Jenő. A második sorban (balról): Hans Ahlmann, Leffler Béla, takarásban Harrald Thoresen (stockholmi magyar konzul), Nils Trulsson (a Svéd – Magyar Társaság alelnöke) és Max Däumichen (osztrák – magyar főkonzul) (Leffler Béla ajándék fotója).

Figure 7. The gala evening of the Swedish – Hungarian Society in the ballroom of the Carlton Hotel in Stockholm, front center: Jenő Cholnoky. In the second row (from left): Hans Ahlmann, Béla Leffler, appears to be covered Harrald Thoresen (Hungarian consul in Stockholm), Nils Trulsson (vice president of the Swedish – Hungarian Society) and Max Däumichen (Austrian-Hungarian Consul General) (gift photo of Béla Leffler).

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

Január 20-án délelőtt megtekintette a stockholmi magyar intézetet, majd Ahlmann professzor családjánál ebédelt. Este fél 8-kor került sor második előadására, melyet a Grand Hotel dísztermében tartottak a svéd fővárosban. Ekkor tartotta a Svéd Földrajzi és Antropológiai Társaság az éves közgyűlését, melynek külföldi meghívott előadója Cholnoky volt. A tudóst Gerhard Lindblom (1887–1969) a társaság elnöke köszöntötte. A társaság részéről az eseményen részt vett Nils Lithberg (elnökhelyettes), Ake G. Wickman (kincstárnok), Axel Wallén (szerkesztő) és Hans Ahlmann (titkár) is. A közgyűlésen a társaság négy magas rangú tagja kérte felmentését. Az egyesület vezetőtestületének legmagasabb rangú tagjai decemberben visszautasították az újraválasztást. A négy tudós; Gerard De Geer báró (1858–1943) – geológus, geomorfológus a negyedidőszak-kutatás jelentős alakja – Axel Hamberg (1863–1933) – ásványkutató, felfedező, Nordenskiöld és Nathorst sarki expedícióinak résztvevője – Johann Andersson (1874–1960) – geológus, paleontológus, a kínai régészet kimagasló alakja – és Axel Lagrelius (1863–1944) – üzletember, számos tudományos expedíció (pl. Hamberg és Andersson útjai) mecénása volt. Sven Hedin (1865–1952) felfedező, a tudós barátja sajnos kínai útja miatt nem tudott részt venni az eseményen, őt családtagjai, Alma és Emma Hedin képviselték. Az előadást Arvid Högbom (1857–1940) az uppsalai egyetem geológusa és Helge Nelson (1882–1966) a lundí egyetem geográfusa is végighallgatta, de ott ült a közönség soraiban gróf Eric von Rosen

(1879–1948) felfedező, etnográfus is, aki később a svéd nemzeti szocialista mozgalom egyik vezető alakja volt, főként azután, hogy Hermann Göring sógora lett. Cholnoky másfél órás előadást tartott „*Geographische Bedingungen der Entstehung und Verbreitung der menschlichen Kulturen und Zivilisationen*” (Az emberi kultúrák és civilizációk kialakulásának és terjedésének földrajzi feltételei) címmel („Cholnoky Jenő előadásai”, 1933). A vetítettképes előadás során Föld körüli utazásban volt része a hallgatóságnak, akik között uppsalai, lundi és malmői földrajztanárok is voltak („Cholnoky Jenő Stockholmban”, 1933). A tudományos társaságok előtt az emberi művelődés keletkezésének földrajzi tényezőiről beszélt és kimutatta, hogy minden emberi művelődés mesterségesen öntözött területeken keletkezett. Beszélt az emberi kultúrák és civilizációk földrajzi jellemzőiről is (8. ábra).

8. ábra: Cholnoky Jenő – az emberi kultúrák és civilizációk kialakulásáról tartott előadása után megjelent – karikatúrája.
Figure 8. Jenő Cholnoky's caricature, which appeared after his presentation on the development of human cultures and civilizations.

Forrás: Svenska Dagbladet, 1933. 01. 21.
Source: Svenska Dagbladet, 1933. 01. 21.

Előadóülése nagy sikert aratott az előadás után ünnepi vacsorát rendeztek a tiszteletére („Cholnoky Jenő előadása Stockholmban”, 1933). A sajtó olyan nagy elismeréssel írt róla (Székely, 1996), hogy előadását Göteborgban és Osloban is megismételte („Estélyek”, 1933). Előadásáról másnap a „*Stockholms Dagblad*” és a „*Svenska Dagbladet*” is beszámolt („Geografiska sällskapet”, 1933a,b).

Másnap De Geer báró adott díszebédet Cholnoky tiszteletére. Ekkor már a „*Göteborgs Morgonpost*” lehozta, hogy a tudós Göteborg városába fog látogatni („Berömd ungersk”, 1933). Január 22-én a tudós továbbutazott Göteborgba. A városban Albert Cewers göteborgi magyar főkonzul látta vacsorára vendégül. A következő napon pedig Axel Romdahl (1880–1951) művészettörténész-professzor és múzeumi kurátor vezetésével a helyi Rotary Clubba látogatott, ahol együtt is ebédeltek. Este hat órakor a helyi főiskolán tartotta harmadik előadását Cholnoky. Itt a 19-én elmondott stockholmi előadását ismételte meg a göteborgi hallgatóságnak. A tudóst Romdahl köszöntötte, aki sajnálatát fejezte ki, hogy az egyetem rektora nem fogadta el meghívásukat az előadásra. A „*Morgontidningen*” január 23-i számában is közült egy interjút, az alacsony, fehérszakállú, derűsarcú úriemberrel, Cholnokyval

(„Professor Cholnoky i”, 1933). A lap megjegyezte, hogy a tudós szerint a svédek szeretik a gyerekeket, de túl sokat esznek. Ezenkívül Cholnokynak a húsz évvel korábbi Spitzbergákon töltött kalandjairól is beszámoltak. Január 24-én négy svéd napilap is közölt írást a tudósról. A „*Göteborgs Morgonpost*” ismertette Cholnoky előadásának fontosabb mozzanatait, melyek a magyarság ezeréves kultúráját mutatták be, valamint Cholnoky egyik személyes gyermekkori történetét is leírták, melyben a veszprémi piarista gimnázium tanterméből ablakon át való megszökését mesélte el a tudós (később ezt önéletrajzában is leírta, Cholnoky, 1945) („Skjortan en”, 1933). A „*Göteborgs Posten*” szerint a tudós beszédét nagy tetszéssel fogadták a jelenlévők, a „*Göteborgs Tidningen*” pedig teltházás előadásként hivatkozott az eseményre („Husaruniform och”, 1933; „Gascognad på”, 1933). A „*NY TID*” újság viszont a dicséreték mellett (lebilincselő, humoros néha szarkasztikus előadás) kritikát is megfogalmazott Cholnokyyal szemben. A lap szerint a tudós túlzó hazaszeretettel beszélt a magyarokról, néhol „nem helyénvaló” megnyilatkozásokkal. A lap azt is megjegyezte, hogy időként csúnya, gyűlöletkeltő kirohanások hangoztak el Magyarország szomszédos országaival szemben („Om ungersn”, 1933).

Svédországi állomásain mindvégig elkísérte őt vendéglátója, Leffler Béla. Svédországi előadásai után a Magyar Intézet 300 svéd korona (több mint félmillió mai forintnak megfelelő összeg) tiszteletdíjat is fizetett. Az előzetesen tervezett malmői és koppenhágai előadás elmaradt, viszont a kezdetben még bizonytalan norvégiai előadás megvalósulhatott.

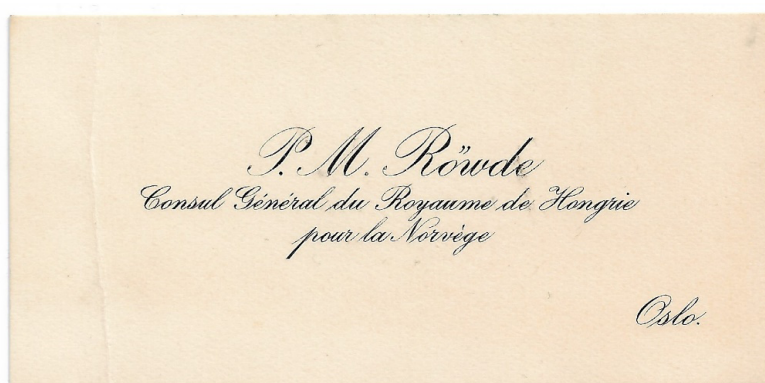
Norvégiában

Január 24-én Göteborgból Osloba utazott. Az „*Aftenposten*” lap már január 19-én tájékoztatta az olvasókat a magyar geográfus érkezéséről („Ungarsk geograf på”, 1933). Január 23-án öt helyi lap, másnap pedig a „*Morgenposten*” is beszámolt Cholnoky norvég utazásáról („Professor Cholnoky til”, 1933; „Ungarsk gjest”, 1933; „Interessant ungarsk”, 1933; „Ungarsk geograf holder”, 1933; „Ungarsk foredragsholder”, 1933; „Ungarns fremste”, 1933). Január 24-én este érkezett meg Osloba, ahol a magyar konzuli titkár, illetve Joseph Hecker, a helyi magyar egyesület elnöke fogadta. Meghívója, Peter Mathias Rówde (1876–1955) a Magyar Királyság norvégiai főkonzulja egy orvosi vizsgálat miatt sajnos nem tudott jelen lenni a tudós pályaudvari fogadásánál (9. ábra).

A tudós Osloban a helyi Grand Hotelben szállt meg, mint Rówde főkonzul vendége. Január 24-i levelében a főkonzul elmesélte, hogy egy norvég-orosz újságíró, Frua Nina Arkina rosszindulatú és szenzációhajhász cikkeket közölt Magyarországról, illetve IV. Károly visszatérési kísérleteiről. Ellenválaszul Rówde cikksorozatát publikált január folyamán a helyi „*Morgenbladet*” és „*Tidens Tegn*” napilapok oldalain Magyarországról (pl. Gömbös Gyuláról és IV. Károlyról) („Omkring keiser”, 1933). Ezek a cikkek több vonatkozásban igyekeztek megismertetni hazánkat és népünket az olvasókkal, de az írások szóltak Trianonról is („Norvég nyelvű”, 1933). Ezek német nyelvű szövegét Cholnokynak is elküldte, és megkérte a tudóst, hogy azokat továbbítsa a Pester Lloyd főszerkesztőjének, Vészi Józsefnek. Göteborgban a Grand Hotel 415 szobáját kapta meg a tudós, amihez saját fürdőszoba is

tartozott (10. ábra). A háromnapos szállodai számlájának összege mai árfolyamon számolva nagyjából 6000 norvég koronának felelne meg (≈200 ezer forint). 1933-ban egy hazai egyetemi nyilvános rendes tanár fizetése (Cholnoky estében 28 év után) 650 pengő volt. Mai árfolyamon számolva ez több mint egy millió forintot jelent. Így utazását saját költségén is nagyobb nehézségek nélkül meg tudta volna fizetni.

9. ábra: Peter Mathias Rówde (1876–1955) a Magyar Királyság norvégiai főkonzuljának névjegykártyája
 Figure 9. Business card of Norwegian Consul General of the Kingdom of Hungary Peter Mathias Rówde (1876–1955)

Forrás: a szerző gyűjteményéből
 Source: from the author's collection

A szállodai kártyájára ceruzával felírta, hogy „Urodonal”. Valószínűleg ez a fájdalomcsillapító (migrén, reuma) gyógyszer is a tudós utazócsomagjának részét képezte ekkoriban. Még aznap este a „Tidens Tegn” villáminterjút készített a tudóssal, melyben Cholnoky a norvégok barátságosságát, kedvességét dicsérte. „De nagyon lassúak” – tette hozzá – amikor itt északon egy szállodában a pincér azt mondja, hogy egy pillanat, az általában negyed órát jelent - legalábbis nem kevesebbet” – mesélte mosolyogva az élénk és temperamentumos professzor („Som kan”, 1933).

Másnap, az előadás napján, délelőtt fél 12-kor Rówde látogatta meg. Január 25-én az „Aftenposten” hosszú írást is közölt Cholnokyval, melyben szintén a magyarság ezeréves kultúráját ismertette, valamit szó esett a trianoni eseményekről és az ország aktuális politikai, gazdasági helyzetéről („En berømt”, 1933). Az interjú egy humoros közjátékkal kezdődött, ugyanis Cholnokyt az újság fotósa megkérte, hogy hadd készítsen róla néhány képet a Grand Hotel halljában a megjelenő íráshoz, mire a tudós azzal kezdte a beszélgetést, hogy megkérdezte: „Tudja mire hasonlítok az emberek szerint? Bernard Shawra.” Később a cikk is azzal a címmel jelent meg: „Egy híres magyar, aki Bernard Shawra hasonlít”. Aznap este fél 6-kor tartotta negyedik előadását a Norvég Földrajzi Társaság és a Norvégiai Magyar Szövetség szervezésében az Egyetemi Aulában. Kaare Klingenberg (1872–1959) a földrajzi társaság elnöke köszöntötte Cholnokyt, és bemutatta a meghívottaknak. Jelen voltak a norvég-brit és a norvég-német-osztrák egyesület prominens tagjai és a magyar szövetség tagsága is. Itt az előzetes tervek szerint a Stockholmban és Göteborgban elhangzott előadását (*Die Entwicklung*

der Ungarischen Nation) ismételte volna meg. Viszont a címmel ellentétben a már korábban a Svéd Földrajzi Társaság előtt elhangzott előadását ismertette, mely az emberi kultúrák és civilizációk kialakulásának bemutatásáról szólt. Az előadás után Joseph Hecker építész, a helyi magyar egyesület elnöke köszönte meg a tudós színes diaképes bemutatóját. Ezen a napon kelt dr. Haugsethné Lamács Lujza Norvégiában élő író nő levele, melyben búcsúzóul Cholnokynak ajándékozott egy kis viking hajót pár szál virággal. Lamács Lujzának több gyermekeknek szóló német nyelvkönyve, mesekönyve és nevelési ismereti kötete látott napvilágot az 1920–1930-as években. Ezek egy része magyar nyelven is megjelent a Szent István Társulat kiadásában.

10. ábra: Cholnoky Jenő szobaszámlája az oslói Grand Hotelből.
Figure 10. Jenő Cholnoky's room bill from the Grand Hotel in Oslo.

		GRAND HOTEL OSLO		TELEGRAMADRESSE "GRAND"		TELEFON CENTRAL 15 820		
		Korv Prof. Eugen von Cholnoky						
		Værelse nr. 415	Personantall	Logispriis 16				
	Datum	Tekst	Debet	Kredit	Saldo	Værelse		
	1 24 JAN 33	Loois	***16.00		* **16.00	B	•••	
	2 25 JAN 33	Utleg Bagar	***2.00			J#	•••	
	3 25 JAN 33	Utleg Voer	***1.00			J#	•••	
	4 25 JAN 33	Kaffe	***1.50			J#	•••	
	5 25 JAN 33	Skatt	***0.15		* **20.65	J#	•••	
	6 25 JAN 33	Loois	***16.00		* **36.65	E	•415	
	7 26 JAN 33	Kaffe	***1.50			B	•415	
	8 26 JAN 33	Skatt	***0.15		* **38.30	#	•••	
	9 26 JAN 33	Utleg D.H.	***0.50		* **35.80	B	•••	
	10 26 JAN 33	Avdr	***6.40			E	•••	
	11 26 JAN 33	Serv	***4.50			E	•••	
	12 26 JAN 33	Utleg BILL	***72.00		* **103.90	E	•••	
	13 26 JAN 33				***75.90	* **30.00	E	•••
	14 26 JAN 33				***30.00	* **0.00	E	•••
	15							
	16							
	17							
	18							
	19							
	20							
	21							
	22							
	23							
	24							

Man amodes on á betale uko-
rogninga neste dag.
Bills are rendered weekly; guests
are requested to pay the day after.
Man bittet die Wochenrechnung
am Tage nach dem Empfang zu
zahlen.
La note est remise une fois par
semaine. Prière de la payer le
lendemain.

Avdr. Avis
Bad Bath
Bagar. Luggage
Bill. Tickets
Bud. Course
Restr. Dining room
Kaffe. Coffee
Kjøkt. Kitchen
Kv. Paid

Deduction
Newspaper
Bath
Luggage
Tickets
Course
Dining room
Coffee
Kitchen
Paid

Abang. Zeilung
Bad
Geisack. Bed
Billets
Bole. Spiseseal
Kaffee
Küche
Brakitt

Déduction
Journaux
Bain
Bagage
Billets
Course
Salle à manger
Café
Cuisine
Payé

Forrás: a szerző gyűjteményéből
Source: from the author's collection

Az előadás utáni napon több norvég lap is beszámolt Cholnoky előadásáról („Geografisk Selskaps”, 1933; „Ungarns utvikling”, 1933; „Prof. Cholnokys”, 1933; „En times”, 1933). A lapok szerint Cholnoky, Sven Hedin klímaváltozással magyarázott elméletével ellentétben Stein Aurél gondolatait helyeselte, aki szerint a pusztai népek történelmi események miatt hagyták fel korábbi városaikat.

Január 26-án a tudós kijelentkezett a Grand Hotelből és hazaindult. Az utazását megörökítő map-pájában számos svéd és norvég személy vizit- és névjegykártyáját tette el. Ilyen volt: Sven Aurén

(az Aftonbladet szerkesztője, Stockholm), Joseph Hecker (építész, Oslo), prof. Helge Nelson (Lund-i egyetem), prof. Olaf Holtedahl (Oslo), Joseph Källman (magyar főkonzul, Göteborg), K. S. Klingenberg (Norvég Földrajzi Társaság elnöke), prof. Werner Werenskiöld (Oslo) és P. M. Rówde (norvégiai magyar főkonzul) kártyája is.

Az utazás után

Hazatérése után (január 31-én) a fel nem használt Göteborg–Koppenhága útvonalra szóló vasútjegyének az árát visszatérítette a tudós. Február 1-én pedig a tiszteletdíját, illetve a megmaradó valutáit visszaváltotta a Magyar Nemzeti Bank Budapesti főintézeténél (körülbelül 302 pengőt \approx ma 480 ezer forintot érne). Február 4-én az MTI beszámolt róla, hogy a stockholmi „Aftonbladet” beszélgetést közölt Cholnoky Jenő dr. egyetemi tanárral. *„A tudós nyilatkozatában hangoztatta, hogy Nagy-Magyarország földrajzi szempontból a legeszményibb egység volt, s amikor megcsonkították, a legnagyobb hálátlanságot és igazságtalanságot követték el. A régi magyarországi nemzetiségi viszonyokról szólva kifejtette, hogy Nagymagyarországon csak hagyományos és önként bevándorolt nemzetiségek voltak, amelyek kellő védelemben részesültek és zavartalanul ápolhatták nemzeti hagyományaikat és műveltségüket. Az utódállamokban ezzel szemben mindenütt elnyomják a magyar kisebbséget. A beszélgetés végén Cholnoky Jenő dr. kijelentette, megrendíthetetlen meggyőződése, hogy a természetes határok végül mégis győzedelmeskednek az erőszakolt határvonalak felett.”* (M.T.I., 1933b).

A tudós hazatérése után, utazásának összefoglalását az „Új Idők” oldalain mutatta be. Február 19-én jelent meg „Boldogország – úti jegyzetek” című írása (Cholnoky, 1933). A rövid írásban főként a svédek erényeit méltatta és a nagy tudós elődök Nansen, Nordenskjöld, Amundsen, Sven Hedin, De Geer Gerard báró példáját emelte ki. *„Boldog nép! Mintaország! Ilyennek kellene nekünk is lennünk! De ennek fő feltétele a legmélyebb rétegekig behatoló, igazi nemes, lelki műveltség!”*. Írásában a helyi gyerekek síelési szokásait is bemutatta. Cikkére később egy észrevétel is érkezett a „Magyarosan” c. folyóirat szerkesztőségébe. Eszerint Cholnoky az írásában kifejti, hogy a sji-t sji-nek mondják a svédek és a norvégok is, ezért így kell átvenni a magyar nyelvbe, hogy síjeznünk és nem sízni vagy síelni. Eszerint a magyar ige se nem síel, se nem síz vagy sízik, hanem síjez vagy síjezik. Leffler Béla szerint a „testedző eszköznek” a neve svédül nem ski, hanem skida, de csak a többes számban használatos (skidor). Akkoriban nem tudták eldönteni, hogy a mi legyen a szó főnévi alakja: si vagy sí, sji vagy síj. A szó ige formájában sem voltak biztosak (siel v. síel, siz v. síz, szik v. sízik, síjel v. síjel, síjez v. síjez, síjezik v. síjezik). A folyóirat javaslata szerint célszerű lenne elfogadni a magyar tájszóból származó sikolya elnevezést (pl. sikolyázik) (N. J. B., 1934). Ma már tudjuk, hogy a sí és a síel elnevezés honosodott meg Cholnoky rosszallása ellenére.

Az utazásáról előadás formájában is beszámolt. 1933. március 14-én este 18 órakor („Beküldött hírek”, 1933) „Svédországi utam” címmel vetítettképes előadást tartott a Magyar Földrajzi Társaság és a Honvédtisztek Tudományos és Kaszinóegyesülete szervezésében a Tiszti Kaszinó helyiségében

(Váci u. 88.) („Sipőcz polgármester”, 1933). Előadásában Svédországot és Norvégiát ismertette. A svédek nagy műveltségét és rendkívüli becsületességét, megbízhatóságát követendő példaképpen állította a hazai hallgatóság elé („Cholnoky Jenő dr. előadása”, 1933). Rámutatott, hogy az északi országok sokkal mostohább természeti viszonyok között élnek, mint hazánk, mégis a nép nagy műveltsége következtében sokkal gazdagabbak az északi nemzetek, mint mi. Az északi országok még a harmincas évek eleji nehéz gazdasági viszonyok közt is jómódban éltek („Cholnoky Jenő előadása skandináviai”, 1933a). A vetítettképes előadás után vitéz dombóvári Révy Kálmán altábornagy mondott köszönetet Cholnokynak az izgalmas előadásért („Cholnoky Jenő előadása skandináviai”, 1933b). Ez év áprilisában a Magyar Földrajzi Társaság Gérard de Geer bárónak, a stockholmi egyetem volt geológiai professzorának ítélte oda a Lóczy- emlékérmét.

Nemcsak a szakmai közönségnek, de a laikusok számára is tartott előadást skandináviai élményeiről. Egy, az Urániában tartott előadása akkora hatást gyakorolt a közönségre, hogy még évekkel később is beszéltek róla. A vetítettképes előadásban Cholnoky a Skandináv országok gyönyörű parkjait mutatta be. Dr. Bozóky Dezső főtörzsorvos az „*Ujság*” hasábján emlegette Cholnokyt, aki már régebben felhívta a figyelmet a főváros fakivágásaira és a város „*elsivatagosítására*” (Bozóky, 1937). A tudós szót emelt a növényzet pusztítása ellen.

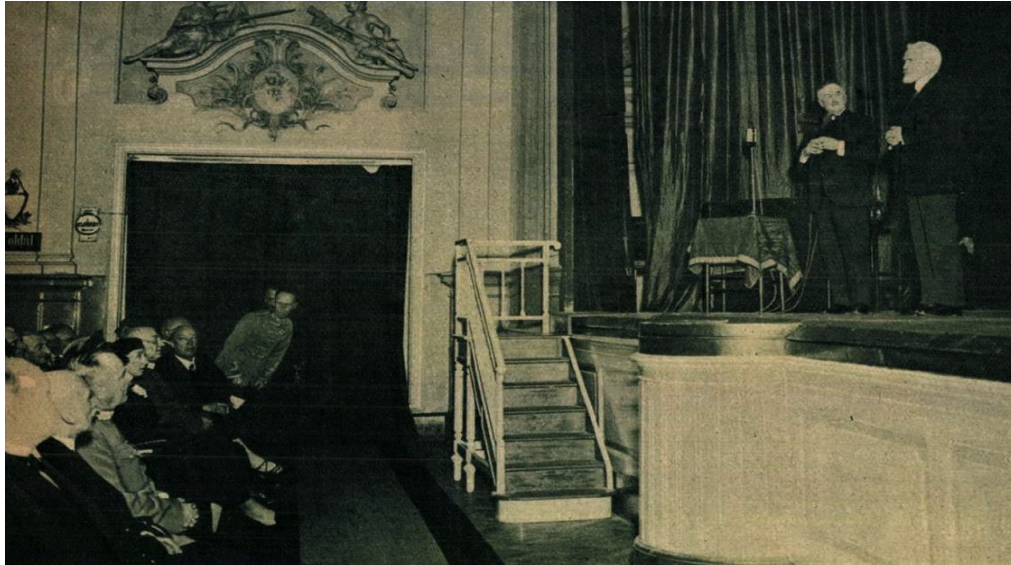
A svéd és norvég kapcsolatokat a későbbiekben is ápolta. 1933 áprilisában a budapesti látogatásán lévő Sten Bergmannt (Stockholm) a Magyar Földrajzi Társaság külföldi levelező tagjának választották meg („Sipőcz polgármester”, 1933). A svédek májusban egy stockholmi ünnepség keretében ismételt megköszönték Cholnoky kiváló előadásait. A svéd–magyar barátság jegyében a helyi újságok is elismerően írtak „*Eugen Cholnoky*” professzorról (S. I. P., 1933). 1935 decemberében hazánkban járt a svéd nemzetiségű – 1922-ben Lóczy- emlékéremmel kitüntetett – Sven Hedin, aki a Magyar Földrajzi Társaság estélyén tartott előadást ázsiai útjáról. Sven Hedin korábban is ellátogatott már Magyarországra, a vele való kapcsolatot id. Lóczy Lajos alakította ki még az első világháború előtt. Az előadás előtt Hedint, Cholnoky mint az egyesület elnöke köszöntötte (11. ábra). A rendezvényen részt vett Onni Talas finn követ és neje, illetve Bayer-Krucsay Dezső svéd konzul feleségével és leányával („Sven Hedin előadása”, 1935).

1938 márciusában a Turáni Társaság diplomatauzsonnáján Cholnoky Jenő, Onni Talas finn követtel és feleségével vett részt. 1939. október 20-án finn-ugor néprokonsági ünnepet, majd novemberében az Urániában svéd–magyar ünnepet tartottak a tudós vezetésével. A Magyar–Svéd Társaság szervezésében november 12-én de. 11 órakor Cholnoky Jenő egyetemi tanár Svédországról tartott vetítettképes előadást („Magyar – Svéd ünnep”, 1939). Az előadás előtt József Ferenc királyi herceg a társaság védnöke beszélt, az ünnepséget dr. Karafiáth Jenő főpolgármester nyitotta meg (12. ábra).

Még a háborús időben is foglalkozott Cholnoky az északi országok kérdésével. 1940-ben „*A Skandináv államok*”, 1943-ban pedig az „*Észak Európa*” című előadásait a Magyar Turista Egyesület szervezésében tartotta meg nagy sikerrel. 1941 februárjában a Turáni Társaság szokásos évi vacsoráján Cholnoky a finn követet is vendégül látta. Egy rádióműsor szerint a Budapest I. rádión, 1944. febr. 1-én este 18 órakor Cholnoky Norvégiáról beszélt a hallgatónak („A rádió”, 1944).

11. ábra: Sven Hedin svéd kutató előadást tart ázsiai expedíciójáról a Tiszti Kaszinó dísztermében, a tudóst Cholnoky Jenő, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke köszönti.

Figure 11. Swedish researcher Sven Hedin gives a lecture about his Asian expedition in the banquet hall of the Tiszti Casino, the scientist is greeted by Jenő Cholnoky, president of the Hungarian Geographical Society.

Forrás: Képes Pesti Hírlap, 1935. 12. 10. 57. évfolyam 281. szám p. 2.
Source: Képes Pesti Hírlap, 1935. 12. 10. year 57. number 281. p. 2.

12. ábra: Cholnoky előadása után, az 1939. 11. 12-i Svéd – Magyar Ünnepségen. Cholnoky Jenő, József Ferenc herceg és Karafiáth Jenő főpolgármester (Schäffer felvétele)

Figure 12. After Cholnoky's lecture, at the Swedish – Hungarian Celebration on 11/12/1939. Jenő Cholnoky, duke Josef Franz and mayor Jenő Karafiáth.

Forrás: Tolnai Világlapja, 1939. 11. 22. 41. évfolyam 47. szám p. 1.
Source: Tolnai Világlapja, 1939. 11. 22. year 41. number 47. p. 1.

Cholnoky és a Nobel-díj

Máig tartja magát az a számos helyen felbukkanó urbánus legenda, mely szerint Cholnoky Jenő professzort Nobel-díjra jelölték stockholmi előadása után. Mint láthattuk Stockholmban két különböző előadást is tartott („*A magyar nemzet fejlődése*”, „*Az emberi kultúrák és civilizációk kialakulásának és terjedésének földrajzi feltételei*”). Egyes helyeken úgy szerepel, hogy „csak” jelölésre javasolták. Ezt a tudós életrajza (1945) utolsó – később előkerült – fejezetében is említi, miszerint „*a stockholmi akadémia engem Nobel-díjra ajánlott s csak nacionalista érzelmeim miatt nem kaptam meg a díjat is, de az elismerés megvan.*” (Székely, 1996) Feltehetően itt, a göteborgi előadása utáni újsággazdaságra is célozhatott, ahol valóban patrióta, túlzó hazaszeretetről is írtak. Cholnoky ismert konfabulációról, így az életrajzában leírtakat is fenntartásokkal kell kezelni.

Egyes helyeken úgy jelenik meg, miszerint Cholnokyt a „*Hazánk és népünk egy ezredéven át*” c. könyvének megjelenése után hívták ki Stockholmba előadni, de – a személyes meghallgatás után – az elfogult nemzeti érzelmeire hivatkozva megtagadták tőle a díjra jelölést. A kötet bár évszám megjelölés nélkül jelent meg Somló Béla kiadásában, valószínűleg 1935-ben látott napvilágot. A tudós ezután már nem járt Skandináviában, így az állítólagos előadás sem valósulhatott meg.

A térszerű ismeretek szerint tudjuk, hogy 1901 óta adják át minden évben a Nobel-díjat. A fizikai és a kémiai díjakat a Svéd Tudományos Akadémia, az élettani, illetve orvosi díjakat a stockholmi Karolina Intézet, az irodalmi díjat a stockholmi Akadémia, a béke előmozdításáért adandó díjat pedig a Norvég Stortinget (Parlament) tagjaiból választott, öt személyből álló bizottság ítéli oda. A Svéd Királyi Tudományos Akadémia mint a díj átadója nem jelöl személyeket, az Akadémia tagjai közül eddig (1964-ig) kilenc fő adott le jelölést (1908-tól kezdődően) összesen tizenhat alkalommal, de mindegyik jelölés az irodalmi Nobel-díjra érkezett. A stockholmi Svéd Akadémia (Svenska Akademien) tagjai összesen 270 jelölést adtak le, de köztük sem szerepelt a magyar tudós neve. Magyar személyekre 101 jelölés érkezett. Sokan kaptak jelölést, akik aztán nem nyerték el a díjat, köztük olyan tudósok, mint Eötvös Loránd (fizika) vagy Schulek Vilmos, Hőgyes Endre, Fodor József, Mansfeld Géza, Korányi Sándor, Jancsó Miklós és Meduna László (mindannyian orvosi díjra voltak jelölve). Az írók közül Kemény Ferenc, Herczeg Ferenc, Szabó Dezső, Tormay Cécile és Illyés Gyula is kapott jelölést. Apponyi Albertet pedig béke Nobel-díjra javasolták. Cholnoky neve egyik felsorolásban sem szerepelt.

Így tehát elmondható, hogy az 1966-ig elérhető adatbázis szerint Cholnoky sem jelölt sem jelölő nem volt (Nomination Archive). Feltehetően az előadásait követő fogadáson valamelyik helyi tudós elfogultan tehetett olyan kijelentést, hogy a geográfus akár megérdemelhetné a Nobel-díjat is, bár az nem derült ki, milyen tudományterületen, hiszen sem földrajzi, sem történelmi díj nincs. Az is igaz, hogy valamennyire valóban hasonlított az 1925-ben Nobel-díjat elnyerő, ír drámaíróra, Bernard Shawra, aki a tudóssal egy évben hunyt el. Cholnoky felterjesztésével kapcsolatos hivatalos, írásos jelöléséről, indoklásáról és a javaslatot tevő személyekről sem került elő még dokumentum.

KÖVETKEZTETÉSEK

Cholnoky Jenő 1933-ban harmadik alkalommal járt skandináv országban. Svédországban korábban 1910-ben töltött hosszabb időt. Az 1933 januárjában tett közel másfél hetes utazása során svéd és norvég városokat is felkeresett. A két ország három városában (Stockholm, Göteborg, Oslo) összesen négy előadást tartott. Két alkalommal a magyar nemzet fejlődéséről (Stockholm, Göteborg) és kétszer az emberi kultúrák kialakulásáról (Stockholm, Oslo) beszélt az érdeklődőknek. Vetített képes felolvasásai a Svéd–Magyar Társaság, a Svéd Földrajzi és Antropológiai Társaság, a Göteburgi Főiskola és a Norvég Földrajzi Társaság, valamint a Norvégiai Magyar Szövetség meghívására történtek. Látogatásáról számos svéd és norvég napilap is beszámolt. Svédországi utazása és önéletrajzi visszaemlékezése után kelt szárnyra a legenda a tudós állítólagos Nobel-díjra való felterjesztéséről. Ezen történetek valódisága ma már cáfolható. Utazásának rekonstruálásában a tudós hagyatékának anyagai segítettek. Ezúton is köszönöm Cholnoky Jenő dédunokájának, Jávor Péternek a tudós hagyatékának dokumentumait.

IRODALOMJEGYZÉK

- Baldavári, E. (2022). Magyar építészek Dél-Ázsiában és közvetítőszerepük a magyar építészetben. *Modern Geográfia*, 17(2), 141–156. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.09>
- Benda, L. (1932. 06. 28.). Andrée, Frankel, Strindberg – Az első léghajós sarki expedíció története. *Délmagyarország*, 8(146), 8.
- Bozóky, D. (1937. 05. 09.). Budapest fürdőváros elsivatagosítása. *Ujság*, 13(104), 28.
- Bugya, T., & Ritz, I. (2007). Beszélgetés Pécsi Mártonnal 2001 februárjában, otthonában, Törtelen. *Modern Geográfia*, 2(1), 122–144.
- Cholnoky, J. (1933. 02. 19.). Boldogország – Úti jegyzetek. *Uj Idők*, 39(8), 240–241.
- Cholnoky, J. (1945). Önéletrajz (J. Géczy, szerk.). *Cholnoky Jenő*. Vár ucca tizenhét VI/2. 1998. 379 p.
- Déry, J. (1929). Négy évtized a magyar hegyek között. *A Magyar Turista Egyesület negyvenéves multja 1888 – 1928*, MTE, Budapest. 90.
- Dudda, R. (2014). Amerikából jött két ember... – Cholnoky Jenő és Teleki Pál a vadnyugaton. *A Földgömb*, 32(287), 34–47.
- Fináczy, E., Kornis, Gy., & Kemény, F. (1936). Külföldi tudományos kapcsolatok. *Pedagógiai Lexikon*. II. Rész: Kaczvinszky–Zwingli. Révai Irodalmi Intézet Kiadása. 203–204.
- Groos, B., & Miklós, R. (2009). Két év Kelet-Ázsiában Cholnoky Jenő tanulmányútjának rekonstrukciója. *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*, 18, 18–25.
- Ilosvay, L. (1925). Dr. Semsey Andor t. tag emlékezete. *A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek*. XIX(2), 12.
- Kiss, M. (2020). *Cholnoky Jenő élete és munkássága*. <https://ujkor.hu/content/cholnoky-jeno-elete-es-munkassaga> Utolsó hozzáférés: 2020. 07. 05.

- Klein, D. (2017). Svalbard – A „Hideg part”. *A Földgömb*, 35(312), 26–41.
- Kozák, P. (2019). *Blaha Lujza és a mozgófilmek*. <https://www.nevpont.hu/tanulmany/blaha-lujza-es-a-mozgofilmek-58be6> Utolsó hozzáférés: 2023. 02. 04.
- Kubassek, J. (2009). Cholnoky Jenő 1910. évi utazása Skandináviában és a Spitzbergákon. *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*, 18, 50–57.
- Kubassek, J. (2022). Körösi Csoma Sándor utazásai, tudományos életműve és hatása a földrajz nézőpontjából. *Modern Geográfia*, 17(2), 89–98. <https://doi.org/10.15170/MG.2022.17.02.06>
- Miklós, R. (2010). Amerikai Egyesült Államok, 1912. Újabb adalékok a kolozsvári Cholnoky-hagyaték kiépülésének történetéhez. *Földrajzi Múzeumi Tanulmányok*, 19, 43–50.
- Székely, A. (1996). Cholnoky Jenő életműve (1870–1950). *Földrajzi Közlemények*, 120(1), 53.

Egyéb források

- Beküldött hírek. (1933. 03. 14.) *Pesti Napló*, 84(60), 8.
- B. L. (1930. 04. 27.). Olaszországtól maximális teljesítőképességet, Angliától angol erkölcsi felfogást, Svédországtól népművelést, Indiától igénytelenséget tanuljunk. *Pesti Napló*, 81(95), 16.
- Cholnoky Jenő dr. előadása Skandináv útjáról. (1933. 03. 14.). *Magyar Országos Tudósító*, 15(60), 1.
- Cholnoky Jenő előadása skandináviai útjáról. (1933a. 03. 15.). *Pesti Hírlap*, 55(61), 14.
- Cholnoky Jenő előadása skandináviai útjáról. (1933b. 03. 15.). *Magyarság*, 14(61), 11.
- Cholnoky Jenő előadása Stockholmban. (1933. 01. 25.). *Magyarság*, 14(20), 7.
- Cholnoky Jenő előadásai Svéd- és Norvégországban. (1933). *Földrajzi Közlemények*, 61(1–3), 30.
- Cholnoky Jenő Stockholmban. (1933. 01. 25.). *Nemzeti Újság*, 15(20), 7.
- Egész esztendőre szóló időjósítások várhatók az új „sarki-év” eredményeitől. (1932. 05. 19.). *Prágai Magyar Hírlap*, 11(114), 6.
- Előadás Trianonról Stokholmban. (1932. 02. 11.). *Magyar Külpolitika*, 13(2), 11.
- Estélyek. 1933. március 14. (1933). *Földrajzi Közlemények*, 61(1–3), 138–139.
- Földrajzi Társaság. (1910. 11. 25.). *Budapesti Hírlap*. 30(280), 15.
- I. G. (1928). Finnek és esztek kirándulása. *Turisták Lapja*, 40(7–8), 170.
- Magyar – Svéd ünnep az Urániában. (1939. 11. 06.). *Hétfő*, 2(45), 3.
- M.T.I. (1933a. 01. 24.). Stockholmból jelentik. *Magyar Távirati Iroda*, 12. 14:25. 1.
- M.T.I. (1933b. 02. 04.). Stockholmból jelentik. *Magyar Távirati Iroda*, 12. 12:45. 1.
- A nemzetközi geológiai kongresszus. (1910. 08. 23.). *Délmagyarország*, 1(77), 9.
- N. J. B. (1934). Még egyszer a sí. *Magyarosan*, 3(7–8), 116–117.
- Nomination Archive. The Nobel Prize. <https://www.nobelprize.org/nomination/archive/> Utolsó hozzáférés: 2023. 02. 04.
- Norsk Polarinstitutt. Polar place names. <https://stadnamn.npolar.no/Cholnokyaksla/Svalbard> Utolsó hozzáférés: 2023. 02. 04.
- Norvég nyelvű ismertető cikkek Magyarországról. (1933). *Földrajzi Közlemények*, 61(1–3), 211.
- A rádió műsora. (1944. 02. 01.). *Nemzeti Sport*, 36(22), 6.

- Sven Hedin előadása a Magyar Földrajzi Társaságban. (1935. 12. 03.). *Budapesti Hírlap*, 55(280), 10.
S. I. P. (1933. 05. 02.). Schweden und Ungarn. *Pester Lloyd Abendblatt*, 80(98), 4.
Sipőcz polgármester a Magyar Földrajzi Társaság tiszteletbeli tagja. (1933. 04. 28.). *Pesti Napló*, 84(95), 9.
Az Urania Színház. (1899. 11. 05.). *Magyar Gêniousz*, 8(45), 855.

Svéd és norvég lapok

- Berömd ungersk geograf. (1933. 01. 21.). *Göteborgs Morgonpost*
En berømt ungarer som tar det som en fornærmelse å ligne Bernard Shaw. (1933. 01. 25.). *Aftenposten*
En times leksjon i verdenskulturenes historie. (1933. 01. 26.). *Tidens Tegn*
Gascognad på Högskolan. (1933. 01. 24.). *Göteborgs Tidningen*
Geografisk Selskaps ungariske foredrag igår. (1933. 01. 26.). *Aftenposten*
Geografiska sällskapet. (1933a. 01. 21.). *Stockholms Dagblad*
Geografiska sällskapet. (1933b. 01. 21.). *Svenska Dagbladet*
Husaruniform och – kalsonger Ungerns bidrag. (1933. 01. 24.). *Göteborgs Posten*
Interessant ungersk besøk. (1933. 01. 23.). *Morgenbladet*
Om ungers historia. (1933. 01. 24.). *Ny Tid*
Omkring keiser Karls „dagbok”. (1933. 01. 14.). *Morgenbladet*
Päven fann underkläder värda bulla. (1933. 01. 19.). *Dagens Nyheter*
Prof. Cholnokys foredrag. (1933. 01. 26.). *Nationen*
Professor Cholnok i Göteborg. (1933. 01. 23.). *Morgontidningen*
Professor Cholnok til Oslo. (1933. 01. 23.). *Aftenposten*
Skjortan en av Ungerns gåvor till Europa. (1933. 01. 24.). *Göteborgs Morgonpost*
Skjortan kom till Europa med ungrarna. (1933. 01. 19.). *Stockholms Tidningen*
Som kan få vidtrekkende følger. (1933. 01. 25.). *Tidens Tegn*
Ungarns fremste geograf til Oslo. (1933. 01. 24.). *Morgenposten*
Ungarns utvikling. (1933. 01. 26.). *Morgenbladet*
Ungarsk foredragsholder. (1933. 01. 23.). *Dagbladet*
Ungarsk geograf holder foredrag i Oslo. (1933. 01. 23.). *Norges Handels*
Ungarsk geograf på Norgesbesøk. (1933. 01. 19.). *Aftenposten*
Ungarsk gjest. (1933. 01. 23.). *Nationen*
Ungarsk geograf på besøk. (1933. 01. 18.). *Svenska Dagbladet*

MELLÉKLET

1. melléklet

Cholnoky skandináv területekkel és az Északi-sarkvidékkel kapcsolatos írásainak bibliográfiája

Szerzői tevékenysége

- Cholnoky, J. (1900). Ujabb kutatások az északi pólus körül. *Földrajzi Közlemények*, 28, 310–315.
- Cholnoky, J. (1901). Finnország. *Vasárnapi Újság*, 48, 429–430.
- Cholnoky, J. (1903). Hedin Sven. *Uránia*, 4, 197–202.
- Cholnoky, J. (1903). Hedin Sven. *Vasárnapi Újság*, 50(8), 118.
- Cholnoky, J. (1903). Hedin Sven. *Vasárnapi Újság*, 50(11), 173.
- Cholnoky, J. (1911). A Spitzbergák. In *Az Erdélyi Múzeum Egylet dési vándorgyűlésének Emlékkönyve* (pp. 60–67). Kolozsvár.
- Cholnoky, J. (1911). A Spitzbergák. *Földrajzi Közlemények*, 39(7–8), 301–345.
- Cholnoky, J. (1911). Spitzbergen. *Abrégé du Bulletin de la Société Hongroise de Géographie*, 39, 135–152.
- Cholnoky, J. (1911). Az Egyenlítőtől a Sarkvidékekig. *Népszerű Főiskolai Tanfolyam syllabusa*, 2, 3–12.
- Cholnoky, J. (1912). A jéghegyekről. *Magyar Figyelő*, 3, 224–229.
- Cholnoky, J. (1914). A Spitzbergák. In *Földrajzi képek* (pp. 184–250). Budapest.
- Cholnoky, J. (1914). *A Jégvilág - A sarkkutatók története*. Az Országos Monográfiai Társaság kiadása.
- Cholnoky, J. (1915). Az Északsark tenger áramlásairól. *A Tenger*, 5, 160–167.
- Cholnoky, J. (1916). A magyar „Skanzen”. *Uj Idők*, 22(48), 512–514.
- Cholnoky, J. (1920). A jéghegyekről. *Erdélyi Szemle*, 6(33), 1–2.
- Cholnoky, J. (1923). Sven Hedin. In K. Lambrecht (szerk.), *A gondolat úttörői I.* (pp. 90–110). Dante.
- Cholnoky, J. (1923). A sarkvidékek növényvilága. *Magyar Lányok*, 29(24), 376–378.
- Cholnoky, J. (1926). A Spitzbergák földrajzi képe. In W. Mittelholzer, *Repülőgépen az Északi Sark felé* (pp. 131–187). A Magyar Földrajzi Társaság Könyvtára, Lampel.
- Cholnoky, J. (1926). Magyarország földrajza finn nyelven. In A. Bán (szerk.), *Unkari* (pp. 72–135). Helsingissä, Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Cholnoky, J. (1926). *A földfelszín formáinak ismerete (Morfológia)* (pp. 144–154). Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.
- Cholnoky, J. (1926). A sarkvidék meghódítása. *Szabad Egyetem*, 3, 97–104.
- Cholnoky, J. (1926). A sarkvidékről. *Budapesti Szemle*, 203(589), 321–343.
- Cholnoky, J. (1929). *A jégvilág - A sarkkutatók története*. 2, Singer és Wolfner.
- Cholnoky, J. (1930). *Az Egyenlítőtől a Sarkvidékig*. Singer és Wolfner.
- Cholnoky, J. (1931). A csábító jégvilág. *Uj Idők*, 36, 427–428.
- Cholnoky, J. (1933). Boldogország – Úti jegyzetek. *Uj Idők*, 39(8), 240–241.

- Cholnoky, J. (1935). Sven Hedin – Születése hetvenedik évfordulójára. *Búvár*, 1, 17–20.
- Cholnoky, J. (1936). Észak-Európa országai. In *A Föld és élete 1* (pp. 527–572). Franklin.
- Cholnoky, J. (1936). Északi-sarkvidék. In *A Föld és élete 5.* (pp. 400–462). Franklin.
- Cholnoky, J. (1938). Északi és Déli Sark. In J. Cholnoky & T. Mendöl (szerk.), *A Föld felfedezői és meghódítói 3.* 236 p. Révai.
- Cholnoky, J. (1942). Utazás Skandináviában és a Spitzbergákon. In *Utazásaim, élményeim, kalandjaim* (pp. 298–329). Pantheon.
- Cholnoky J. (1942). Kaland a Spitzbergákon. *Tolnai Világlapja*, 44(16), 12.
- Cholnoky, J. (1943. 07. 21.). Északi rokonaink. *Pesti Hírlap*.
- Cholnoky, J. (1943). Északi rokonainkhoz: Elnöki megnyitó a Turáni Társaság ünnepélyes ülésén. *Turán*, 26(1).
- Cholnoky, J. (1944). Norvégia. *A Földgömb*, 15(6), 97–102.
- Cholnoky, J. (1947). A nagy hidegekről. *Uj Idők*, 53(6), 134–136.

Kötetszerkesztései

- Szavójai, L. A. (1904). *Az „Észak csillaga” (Stella Polare) Az Északi sarktengeren 1899–1900, 1–2*, (Cholnoky J., szerk.) Lampel R.
- Amundsen, R., & Ellsworth, L. (1926). *Az Északi Sark meghódítása* (Cholnoky J., szerk.). Pantheon.
- Mittelholzer, W. (1926). *Repülőgépen az Északi Sark felé* (Cholnoky J., szerk.). Lampel R.
- Leden, K. (1929). *Kjuvatin jégmezői* (Cholnoky J., szerk.). Lampel Róbert (Wodianer F. És Fiai).
- Pfizenmayer, E. W. (1930). *Kelet-Szibíria őslakói, ősvilága és ősnépei* (Cholnoky J., szerk.). Lampel Róbert (Wodianer F. És Fiai).
- Bergman, S. (1931). *Kamcsatka ősnépei, vadállatai és tűzhányói között* (Cholnoky J., szerk.). Lampel Róbert (Wodianer F. És Fiai).
- Bergman, S. (1934): *A viharok hazájában. Természettudományos kutatóutazás a Kurili-szigeteken* (Cholnoky J., szerk.). Lampel R.
- Vörös, M. (1934). *A szerencsés expedíció – Hans W. Ahlmann kutató útja az északi jégvilágba* (Cholnoky J., szerk.). Franklin-Társulat.

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licence-feltételeinek megfelelően felhasználható. (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

This open access article may be used under the international license terms of Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

